

Megjegyzések Ernst Nolte állásfoglalásához

VISSZHANG - XLVII. évfolyam 31. szám, 2003. augusztus 1.

Tisztelt Professzor Úr!

Örülök, hogy Állásfoglalás című hozzászólásából megismerhettem álláspontját (Állásfoglalás az Élet és Irodalom című hetilap fejtegetéseihez, ÉS, 2003/30.). A kérdést illetően érintettként, de nem túlélőként, igyekeztem eljutni a felháborodott és polemizáló érzéstől az Ön által kért mérlegelő gondolkodásig. Elgondolkoztam, és megkíséreltem megérteni mondandóját. Nem vagyok történész és bevallom, nagyon hevenyészetten ismerem a német történelmi munkákat. Hosszabb ideig éltem az Egyesült Államokban, és az élet úgy hozta, hogy előbb hallottam Nick Nolte nevét, mint az Önét. A mérlegelő gondolkodás alapján természetesen megértettem az Ön által tételezett paradoxont, miszerint minél "humánusabb" a népiértés a célzott és szándékolt kegyetlenség értelmében, annál embertelenebb, sőt emberellenesebb ez a tett. Ebből a szempontból a náci által elkövetett holokauszt Ön szerint voltaképpen humánus, tehát - a paradoxon logikája szerint - rendkívül embertelen, mondhatni emberellenes volt, mivel azt nem vezérelte gyűlölet, a szenvedés akarására irányuló akarat. Az akarat Ön szerint arra irányult, hogy a "kártévőnek" tekintett embercsoportot lehetőség szerint gyorsan és hatékonyan megsemmisítsék, úgy, ahogyan a mérgező rovarokat szokták. Mint történésszel nem szívesen vitatkoznék Önnel, de mint rovarológus és a Metamorfózis olvasója határozottan állíthatom, hogy a rovarokat kiirtásuk előtt nem szokták sárga csillaggal megjelölni, a közéletből kizárni, javaikat elrabolni és rovári jogaikból fokozatosan kiszorítani olyannyira, hogy éppen rovar voltakat vonják kétségbe. Márpedig hézagos történelmi ismereteim szerint ez történt a nürnbergi törvényektől Kristalnachtig és innen a megsemmisítő-táborokig. Mindez Ön szerint hűvös fejjel és a nem a szenvedés okozására irányuló szándékkal történt. Nehéz megérteni, az Ön által kért mérlegelő gondolkodással, hogy akik ezt a folyamatot eltervezték és megvalósították, nem kívántak volna szenvedést okozni. Szándékon túl, de talán innen, sikerült nekik.

Mint történésszel vitatkoznék azonban azon állítását illetően, hogy "a polgárság (és nem csak a polgárság) oroszországi megsemmisítése nélkül nem történt volna meg a zsidók (és nem zsidók) megsemmisítése a Harmadik Birodalomban". Ebben a tézisben az a felháborító, hogy ezt mint történész kívánja elfogadtatni a mérlegelő gondolkodásra hajlandó, nem történész olvasójával. Úgy látom, hogy nem létezik olyan történelmi kapcsolatteremtés (miként Ön nevezi, "historische Relationierung"), amellyel állítását igazolni tudná. Spekuláció létezik, ezt Ön többször is kifejtette. Szociálpszichologizálni természetesen lehet komolyabb és komolytalanabb színvonalon. Természetesen Hitler tetteit és írásait leültethetjük a pszichiáter díványára. De ez egy más szakma. Akárhányszor ezt teszi meg Ön, nehéz erre mást mondanom, mint hogy ez a konstrukció - történész részéről - sarlatánság. Őszintén szólva a történészi vénát azon állításában sem tudom felfedezni, amelyben az oroszországi "burzsoázia" kemény és kegyetlen üldözéséről ír. Az akkoriban Szovjetunióknak nevezett diktatúrában valóban kíméletlenül üldözték és pusztították el az osztályellenséget, amely igen széles osztályokat és rétegeket érintett az arisztokráciától az úri középosztályig, az egyházak tagjaitól a lézengő értelmiségig, a parasztoktól a független kozákokig. A legkevésbé a "burzsoázia" vagy a polgárság esett áldozatául ennek az üldöztetésnek, mivel a burzsoá osztály igen gyenge volt Oroszországban. Nem is értem, hogy történészként miként használhatta a burzsoá szavakat. Már-már azt hiszem, hogy Ön is belépett abba a magyar pártba, amely polgárnak tekint mindenkit, aki nem a posztkommunista elit tagja és szekértolója.

Az amerikai kivégzési módszerekre történő utalása csak az Ön számára kézenfekvő, bár Ön is elismeri, hogy mélyreható és magától értetődő különbségek vannak a náci holokauszt és az amerikai igazságszolgáltatás által használt gázzal való kivégzés között. Ha mérlegelő gondolkodással próbálom megérteni állításának lényegét, csakis azt mondhatom, hogy ilyen hasonlatokba nem bonyolódhat bele az, aki a történetész szakmát műveli. Ha tehát a higgadtabb, de mégiscsak polemizálóbb megközelítésre váltok át, akkor azt kell mondanom, hogy éppen az Ön Spiegel-beszélgetésben és az Állásfoglalásban kifejtett nézetei azok, amelyek a történetésztől távoltartandó emocionális megközelítésből és a polemizáló hajlamból származnak.

Végezetül elmondhatom, hogy alkalmasint én is elgondolkoztam azon, hogy a holokauszt miért különleges vagy egyedi. Bár, hogy őszinte legyek, akár különleges, akár nem, számomra az emberi létezésre való jog hűvös fejjel való teljes tagadása mindig különlegesen elborzaszt. De a Harmadik Birodalom által bevégeztetett népirtás azért tűnik oly különlegesnek, mert arra éppen Németországban, Goethe, Mendelssohn és Schopenhauer vagy éppen az Ön egyik mentora, Martin Heidegger országában került sor. Tudom, ez a meglátás nem egyedi és semmiképpen sem különleges. Én mint rovarológus mégis ezt tartom nehezen megérthetőnek. Mindezek mellett vagy éppen ellenére, Állásfoglalásában méltányoltam azt, hogy a Túlélő által Önnek címzett érzelmileg motivált javaslatát nem tartotta elfogadhatatlanul sértőnek, ellenségesnek vagy éppen a gyűlölet szóban megnyilvánuló megjelenésének.

Tisztelettel

Hanák András